

Özel Gereksinimli Bireylere Sosyal Beceri Öğretimi Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

Examination of Postgraduate Theses on Teaching Social Skills to Individuals with Special Needs

Alper GÜLAY¹ / İlknur ÇİFTÇİ TEKİNARSLAN²

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Manuscript

Başvuru Tarihi / Application Date: 08.03.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 07.06.2024

Atf İçin / To Cite This Article: Gülay, A. ve Çiftçi Tekinarslan, İ. (2024). Özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 4(1), 1-20.

ÖZ: Bu çalışmada, 2000-2022 yılları arasında özel gereksinimli bireylerin sosyal beceri öğretimi konusunda müdahale içeren lisansüstü tez çalışmalarının tematik içerik analizi yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen yıl aralığına göre ulusal tez merkezinden ulaşılan 29 tez, çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmalar, tez türü, tezin yayımlandığı yıl, tezin hazırlandığı üniversite, özel gereksinim türü, amaç, yöntem, katılımcı yaşı, kullanılan ölçme aracı, sonuç ve öneri parametreleri dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda bu konuda hazırlanan doktora tezlerinin yüksek lisans tezlerinden daha fazla olduğu ve çalışmaların en çok 2019 yılında yürütüldüğü ortaya konulmuştur. En çok tez çalışması Abant İzzet Baysal Üniversitesinde yürütülmüştür. Otizm spektrum bozukluğu yürütülen tez çalışmalarında katılımcıların çoğunluğunu oluşturmuştur. Çalışmalarda en fazla uygulanan müdahalenin etkililiği incelenmiş, veri toplama aracı olarak en fazla veri kayıt formu kullanılmıştır. Araştırmaların sonucunda, en çok uygulanan müdahalelerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Farklı sosyal beceriler ile farklı araştırmaların yürütülmesi ve yine farklı özel gereksinim grupları ile çalışmaların yapılması yönündeki önerilerin en çok ortaya konulan öneriler olduğu belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Özel gereksinimli bireyler, sosyal beceri öğretimi, lisansüstü tez çalışmaları, tematik içerik analizi

ABSTRACT: This study was aimed at examining the postgraduate thesis studies between 2000 and 2022, which included interventions on social skills teaching for individuals with special needs using thematic content analysis method. According to the determined year range, 29 thesis studies accessed from the national thesis center were examined by thematic content analysis method. The studies were examined by taking into account the type of thesis, year of publication, university, type of special needs, purpose, method, age of participants, measurement tool used, results, and recommendations. As a result of the research, it was revealed that the highest number of doctoral dissertations and the most studies were conducted in 2019. While Abant İzzet Baysal University conducted the most thesis studies, the participants' special need type was mostly autism spectrum disorder. In the studies, the effectiveness of the intervention applied was examined the most, and the data recording form was used the most as a data collection tool. As a result of the studies, it was concluded that the most applied interventions

¹ Araştırma Görevlisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / alper.gulay@erdogan.edu.tr, ORCID 0000-0002-5818-8478 (Başlıca yazar)

² Prof. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / cifci_i@ibu.edu.tr, ORCID 0000-0001-5028-3289

were effective. It was concluded that conducting different studies with different social skills and conducting studies with different disability groups were the most common recommendations

Keywords: Individuals with special needs, social skills teaching, postgraduate thesis studies, thematic content analysis

1. GİRİŞ

Dil, anlam, düşünce ve fikirleri aktarmak için kullanılan semboller, kurallar ve yapıların karmaşık bir sistemidir. İletişim, sözlü veya sözsüz yollarla bir kişi veya gruptan diğerine bilgi aktarma eylemidir (Fedzechkina vd., 2012; Feldman, 2014). Sosyal beceriler, etkili iletişim kurmanın yanı sıra empatik bir şekilde iletişim kurabilme becerisi gibi, bir sosyal ortamda diğerleriyle başarılı bir şekilde etkileşim kurabilme yeteneğini ifade eder (Stupacher vd., 2021). Dil, iletişim ve sosyal beceriler bireylerin başkalarıyla etkili bir şekilde etkileşim kurabilmesi, olumlu ilişkiler kurabilmesi ve başarılı sosyal etkileşimlerde bulunabilmesi için birlikte çalışır. Bu nedenle, bireylerin toplumda başarılı olmak için güçlü dil, iletişim ve sosyal beceriler geliştirmesi ve sürdürmesi önemlidir (Feldman, 2014). Sosyal beceriler ise, bireylerin başkalarıyla olumlu ilişkiler kurabilmesi ve sürdürebilmesi için gerekli olan bir beceridir. Başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurabilme becerisi, sosyal becerilerin önemli bir parçasıdır ve bireylerin başarılı sosyal etkileşimler için diğerlerinin iletişimini anlayıp yorumlayabilmesi gerekir (Konrot, 2005).

Sosyal beceriler, bireylerin sosyal durumlarda diğerleriyle etkili bir şekilde etkileşim kurabilmesi ve iletişim kurabilmesi için önemlidir. Little, Swangler ve Akin-Little (2017), sosyal becerileri, sosyal etkileşimlerin ve sosyal bir bağlamda başkalarıyla iletişimin çeşitli yönlerini içeren belirli davranışlar olarak tanımlamaktadır. Çocuk, sosyal yaşamında etkili olabilmesi için tanımayı, yorum yapabilmeyi ve karşılaştığı sosyal durumlara uygun olarak tepki verebilmeyi içeren sosyal becerileri öğrenmelidir (Kansu ve Beceren, 2004).

Çocukların sosyal becerilerdeki yetersizlikleri, içinde buldukları sosyal çevrede farklı algılamalarına sebep olmaktadır. Bu durum da çocuğun toplumsal kabulünü zorlaştırabilmektedir. Çocuğun dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, teşekkür etme, iltifat etme, yönergelere uyma, özür dileme, rica etme, grup içinde çalışma, sorumluluklarını yerine getirme gibi sosyal becerilerde yetersiz olması akranları tarafından kabul görmemenin bir nedeni olabilmektedir. Yetersizliği olan çocuklar sosyal yeterliğe sahip olmadığından dolayı içinde bulunduğu topluma uyum sağlamada sorunlar yaşayabilmektedir (Huang ve Cuvo, 1997; Sazak, 2003; Dağseven Emecen, 2008). Sosyal becerileri sınırlı düzeyde olan veya var olan becerilerini kullanmayan çocukların isteklerini yapabilmek için sosyal beceriler yerine birtakım problem davranışlar göstermeleri söz konusu olabilmektedir (Gresham, 1997; Sucuoğlu ve Özokçu, 2005). Yeterince gelişmemiş sosyal becerilerin akademik başarıyı olumsuz etkilemesi okula katılımda azalmalara, özel gereksinimli bireylerin sosyal yeterlik eksikliğinden kaynaklanabilecek problem davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Sosyal beceri öğretimi, öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerinin desteklenmesiyle sosyalliklerinin artmasına, davranışsal güçlüklerin üstesinden gelmesinin kolaylaşmasına, okul başarılarının artması ve normal gelişim gösteren öğrenciler ile olumlu etkileşimler yaşamasını sağlamaktadır (Walker ve Barry, 2018; Gresham vd., 2006; Konold vd., 2010).

Otizm Spektrum Bozukluğu, (OSB) dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ve zihinsel yetersizlik (ZY) gibi özel gereksinimli bireyler bu becerilerini geliştirmekte güçlükler yaşayabilmektedirler (Watkin vd., 2016). Bu nedenle özel gereksinimli olan bireylerin, özellikle sosyal beceri ve iletişimde güçlükler yaşayabilen OSB'li bireylerin sosyal becerilerinin geliştirmelerine yardımcı olmak için uygun destek ve müdahalelerin sağlanması önemlidir. OSB'li bireylerin sosyal becerilerini araştıran çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Kasari, Freeman ve Paparella (2006) tarafından yürütülen bir çalışmada, OSB'li çocukların tipik gelişim gösteren çocuklara kıyasla daha düşük düzeyde ortak dikkat ve sosyal karşılıklılık gösterdikleri bulunmuştur. Golan, Baron-Cohen ve Golan (2008) tarafından yapılan bir başka çalışma, OSB'li bireylerin yüz ifadelerini ve duygularını tanımakta güçlük çektiklerini, bunun da etkili iletişim kurma ve başkalarıyla ilişki kurma becerilerini engelleyebileceğini öne sürmüştür.

Zihinsel yetersizlikten etkilenen çocukların bazı sınırlıklarından dolayı (yaşantısal, sözel, bilişsel gibi) normal akranlarının sahip oldukları ve sosyal becerilerin öğrenilmesini etkileyen yürüme, koşma, konuşma gibi, bazı becerilerden geri kalmış olmaları sosyal becerileri öğrenememelerine sebep olabilmektedir (Özyürek, 2009; Dağseven Emecen, 2008). Bir başka özel gereksinim olan öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin de sosyal becerileri, normal gelişim gösteren akranlarına göre

farklılaşabilmektedir. Öğrenme gücü bulunan öğrencilerin, dikkat, sosyal iletişim ve akran kabulü ile ilgili sorunları bulunmaktadır (Nixon, 2001). Bu bireyler daha az akran desteği almaktadırlar (Martinez, 2006). Öğrenme gücüne sahip bireylerin arkadaşlıklarını sürdürebilmesi ve akranları tarafından kabul görmesi için sosyal beceri eksikliği bir dezavantaj olabilmektedir (Cartledge, 2005). Üstün yetenekli bireyler de bilişsel yetenekleri nedeniyle sosyal ve duygusal güçlükler yaşayabilmektedir. Üstün yetenekli bireylerin özellikle ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde duygusal ve sosyal sorunlar yaşama riski bulunmaktadır. Bilişsel yetenekler nedeniyle kişiler arası çatışma, akranlara kıyasla daha yüksek stres, depresif, kaygı ve düşük benlik gibi olumsuz durumlar yaşayabilirler. Tüm bu özellikler başarılı iletişim kurmak ve sosyal becerilerde sorunlar yaşanmasına neden olabilir (Neihart, 1999). Özel gereksinimli bireylerin farklılıkları göz önünde bulundurularak sosyal becerilerinin geliştirilmesi için kullanılacak, faydalı olabilecek yöntemler bulunmaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerinin geliştirilmesi için doğrudan öğretim, akran aracılı öğretim, iş birliğine dayalı öğretim, yanlızsız öğretim ve doğal öğretimin yöntemleri kullanılabilir. Sosyal becerilerin geliştirilmesinde bireyin özel ihtiyaçları, güçlü yönleri ve yaşadığı güçlükler göz önüne alınarak hangi yöntemin kullanılacağına karar verilebilir. Bireyin güçlük yaşadığı yönler, ihtiyaçları ve öğrenme tarzı gibi konular bu tercihlerin yapılmasını etkileyebilmektedir.

Doğrudan öğretim yöntemi özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğu kanıtlanmış, sistematik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel bileşeni, çocukların öğrenme hızını ve etkinliğini artırmak için çevresel uyaranların kullanılmasını içerir. Ayrıca, eğitimciler öğretim sürecinin tüm yönlerini titizlikle yönetme ve her öğrencinin kendine özgü öğrenme ihtiyaçlarına göre uyarılma becerisine sahiptir (Mayville ve Mulick, 2010). Doğrudan öğretim yöntemi davranışçılık ilkeleri üzerine kuruludur ve öğretmen merkezlidir. Süreç, güdüleme, model olma, rehberli uygulama ve bağımsız uygulama gibi çeşitli aşamalardan oluşur (Adams ve Carnine, 2003). Doğrudan öğretim yöntemi özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerinin geliştirilmesinde etkili bir yöntemdir (Walton, 2012).

Akran aracılı öğretim, özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri gelişimini artırmak için akranları öğretim sürecine dahil eden bir müdahale yaklaşımıdır. Akranlar, müdahaleyi alan kişiyle aynı yaşta veya gelişim düzeyinde olan bireylerdir. Bu yöntemin amacı, bireylere akranlarıyla etkileşim yoluyla sosyal becerileri öğrenme fırsatları sağlamaktır. Akranlara özel ihtiyaçları olan bireyle birlikte kullanmaları için belirli becerilerin öğretilmesini içerir. Akranlar, bireyin sosyal beceri gelişimini desteklemek için doğal ortamlarda bu becerileri kullanmak üzere eğitilir (DiSalvo ve Oswald; 2002). Watkins vd. (2014), yapmış oldukları derleme çalışmasında akran aracılı öğretim yönteminin OSB' olan bireylerin sosyal becerilerinin desteklenmesinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Sazak ve Çiftçi Tekinarslan (2003), akran aracılı öğretimin ZY bireylerin sosyal becerilerinin desteklenmesinde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Fırsat öğretimi, özel gereksinimli bireylerin doğal ortamlarda sosyal becerilerini uygulamaları için fırsatlar yaratmayı içeren bir sosyal beceri öğretme yöntemidir. Bu yöntem, özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerini uygulayabilecekleri ve geliştirebilecekleri durumların belirlenmesini ve yaratılmasını içerir. Etkili öğretim literatürünün gözden geçirilmesine göre, Elliott ve Gresham (2007, 2008) sosyal becerilerin öğretimi için anlatma, gösterme, yapma, uygulama, ilerlemeyi izleme ve öğrenilen becerilerin genelleştirilmesini içeren altı adımlı bir süreç tanımlamıştır. Bazı çalışmalar özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerinin geliştirilmesinde fırsat öğretiminin kullanımını araştırmıştır. Örneğin, Neely ve meslektaşları (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, fırsat öğretiminin otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuklarda sosyal becerilerin geliştirilmesiyle sonuçlandığı bulunmuştur.

Kendini yönetme stratejileri, bireylerin kendi davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini düzenlemek için kullanabilecekleri stratejilerdir. Bu stratejiler, sosyal beceriler geliştirmelerine ve sosyal etkileşimlerin karmaşıklığını aşmalarına yardımcı oldukları için özel ihtiyaçları olan bireyler için çok önemlidir. Kendini yönetme kendine ön uyaran verme, kendine yönerge verme, kendini izleme, kendini değerlendirme ve kendini pekiştirme stratejilerini içermektedir (Yücesoy Özkan ve Sönmez

Kartal, 2011). Peterson vd. (2006), kendini yönetme stratejilerinin tüm sınıf dönemlerinde uygun sosyal becerilerde artışa ve problem davranışlarda azalmaya yol açtığını göstermiştir. Alanyazında kendini yönetme stratejilerinin özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerin geliştirilmesinde etkili olduğunu ortaya koyan başka çalışmalar da bulunmaktadır (Apple vd., 2005; Parker ve Kamps, 2011; O'Reilly vd., 2002; Avcioğlu, 2001).

Yanlışsız öğretim yöntemi görevlerin küçük adımlara bölünmesini, ardışık yaklaşımlarla şekillendirilmesini ve pekiştirilmenin aralıklı olarak yapılmasını içerir. Öğretim programlarının geliştirilmesinde ipucu, dikkat, pekiştirme ve genellemenin rolü de önemlidir. (Jones ve Eayrs, 2010). Yanlışsız öğretim yöntemi, öğrencinin hata yapmadan doğru yanıt vermesini sağlamak için yönlendirmeler ve ipuçları sağlamayı içerir. Bu yaklaşım, deneme yanılma yöntemiyle öğrenmede zorluk yaşayan özel gereksinimli bireyler için yararlıdır. Yanlışsız öğretim yöntemi sosyal becerilerin öğretilmesinde etkili bir yöntemdir (Weiss ve Harris, 2001).

İş birliğine dayalı öğretim, özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerini desteklemesinin bir yolu, yapılandırılmış bir ortamda akranlarıyla etkileşime girmeleri için fırsatlar sağlamaktır. Paylaşma ve iş birliği yapma gibi önemli sosyal becerileri öğrenmelerine yardımcı olabilir. Özel ihtiyaçları olan bireyler, ortak bir hedef doğrultusunda birlikte çalışarak ekip çalışması duygusu geliştirebilir ve başkalarıyla nasıl etkili bir şekilde çalışacaklarını öğrenebilirler. Özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerin gelişiminde dezavantajlı olabildiği düşünüldüğünde, yardım veya açıklama isteme gibi sosyal becerilerin gelişiminin desteklenmesinde etkili bir öğretim yöntemidir (Johnson vd., 2000). Öğrencilerin gruplar halinde birlikte çalışmasını içeren iş birliğine dayalı öğretim hen özel gereksinimli hem de normal gelişim gösteren öğrenciler için sosyal becerilerin desteklenmesinde etkilidir. İş birliğine dayalı öğretim ile sosyal becerilerin yanı sıra akademik başarı da artmaktadır. Bu öğretim yöntemi tüm öğrenciler için kapsayıcılığı teşvik etmek ve sonuçlarını iyileştirmek için değerli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Grenier, Dyson ve Yeaton, 2005).

Sosyal öğrenme teorisi, insanların öğrenmelerini başkalarını izleyerek gerçekleştirdiklerini öne sürmektedir. Bu teoride, gözlem yoluyla öğrenmenin iki temel süreci vardır: modelleme ve taklit etme. Modelleme, gözlemciye istenen bir davranışın gösterilmesidir ve gözlemci bu davranışı daha sonra taklit ederek yeniden üretebilir. Video model, belirli bir davranışın video ile gösterilmesini içeren bir yöntemdir. Video model, kişinin videoyu izlemesi ve daha sonra modellenen davranışı taklit etmesi aşamalarından oluşmaktadır (Bellini ve Akullian, 2007; Cannella-Malone vd., 2006). Soyut bilgi işlemlerde güçlükler yaşayabilen özel gereksinimli bireylere böylece bu güçlüklerin üstesinden gelmek için fırsatlar sağlanarak sosyal becerilerin öğrenilmeleri desteklenebilir (Davies vd., 2002). Alanyazında özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerinin desteklenmesinde video modelin kullanımının etkililiğini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Charlop-Christy ve Daneshvar, 2003; LeBlanc vd., 2003; Nikopoulos ve Keenan, 2004; Shipley-Benamou, Lutzker ve Taubman, 2002; Hine ve Wolery, 2006, Boudreau ve Harvey, 2013).

Özel gereksinimli çocuklar sosyal becerilerin gelişiminde güçlükler yaşayabilmektedir. Bu güçlükler özel gereksinim gruplarına göre farklılaşsa da gerek mevcut yaşlarında gerek ise sonraki hayatlarının her alanında yaşamlarını etkilemektedir. Yapılan çalışmaların içeriklerinin incelenerek bulguların ortaya koyulması gelecek araştırmalara birçok konuda ışık tutabilecektir. Kurşun (2023), yapmış olduğu araştırmada özel gereksinimli bireylerde sosyal beceri öğretimine ilişkin ülkemizde yapılan tezleri incelemiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde 2006-2022 yıllarında, "sosyal beceri", "sosyal beceri öğretimi" ve "özel gereksinimli bireyler" anahtar kelimeleri kullanılarak yapılan on dokuz tez çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın alt amaçları şu şekildedir; yapılan tez çalışmalarının amacı, yıllara göre dağılımı, araştırma desenleri, örneklem özellikleri, veri toplama araçları ve hangi özel gereksinim grubu ile birlikte çalışıldığının belirlenmesi. Ulusal Tez Merkezi'nde anahtar kelimelerle özet ve başlık gibi alanlarda arama yapılabilir. Ancak araştırmada, hangi alan veya alanların arama kriterlerine dahil ediliği ile ilgili bir ifade bulunmamaktadır. Bu araştırmadan farklı olarak daha geniş bir tarih aralığı olan 2000-2022 yılları arası araştırmamıza dahil edilmiş, tez başlıklarında sadece "sosyal beceri" anahtar kelimesi ile arama yapılarak daha fazla tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışma ülkemizde yapılmış olan tez çalışmalarının hangi yıllarda, hangi amaçla, tez

türü, özel gereksinim türü, kullanılan yöntem, katılımcıların yaş aralıkları, sosyal becerinin ölçülmesinde kullanılan ölçme aracı, sonuçlar ve önerilere ulaşıldığını ortaya koyan özgün bir çalışmadır. Çalışma araştırmacıların iş yüklerinin azaltılarak güncel çalışmalar ve eğilimlerinin tek bir kaynak yardımıyla elde etme imkânı sunacaktır.

Bu araştırmada, 2000-2022 yılları arasında özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretimi ile ilgili yapılan tez çalışmalarının, tematik içerik analizi yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Tezlerin türü nedir?
2. Tezlerin yayınlandığı yıl nedir?
3. Tezler hangi üniversitede yayınlanmıştır?
4. Tezlerdeki özel gereksinim-engel türü nedir?
5. Tezler hangi amaçla yapılmıştır?
6. Tezlerde hangi yöntem kullanılmıştır?
7. Tezlerin katılımcılarının yaş aralığı nedir?
8. Tezlerde sosyal becerilerin ölçülmesinde kullanılan ölçme aracı nedir?
9. Tezlerde hangi sonuçlara ulaşılmıştır?
10. Tezlerde hangi önerilere yer verilmiştir?

2. YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tematik içerik analizi ile yürütülmüştür. Tematik içerik analizi, aynı konuda yapılan araştırmaların temaları veya ana şablonları aracılığıyla eleştirel bir bakış açısıyla sentezlenmesine ve yorumlanmasına olanak tanır (Au, 2007; Çalık, Ayas ve Ebenzer, 2005). Bu şekilde, içerik analizi türü olan tematik içerik analizi kullanarak konuya ilişkin araştırmaların özetlenmesi ve değerlendirilmesi mümkündür (Çalık ve Sözbilir, 2014). Bu çalışmada özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretimi konusunda yapılan tez çalışmalarının incelenmesi amaçlandığından tematik içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.1. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada özel gereksinimli çocuklara sosyal beceri öğretimi konusunda yapılan tezlere ulaşmak için YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tarama yapılmıştır. 2000-2022 yılları arasında yapılmış olan tezlere ulaşmak için "sosyal beceri" anahtar kelimesi kullanılmıştır. Tez adında "sosyal beceri" anahtar kelimesi geçen 545 teze ulaşılmıştır. Listelenen tüm tezler incelenerek katılımcılarının özel gereksinimli olanları çalışmaya dahil edilmiştir. Böylece toplam 31 teze ulaşılmıştır. Erişime açık olmayan iki tez çalışmaya dahil edilmemiştir. Sonuç olarak bu araştırmada 29 yüksek lisans ve doktora tezi incelenmiştir.

2.2. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde öncelikle araştırmaya dahil edilen tezlerin tam metinleri Nvivo 9 paket programına aktarılmıştır. Nvivo, birden çok format ve biçimdeki verilerin sıralanması, düzenlenmesi ve analiz edilmesi için yararlı bir araçtır. Nvivo veya bilgisayar destekli bir analiz yazılımının kullanılması ile analizin kalitesinin artırılması mümkündür (Røddesnes, Faber, ve Jensen, 2019). Bu program yardımıyla içerik analizi yöntemiyle ayrıntılı olarak incelenmiştir (Patton, 2002). Tez çalışmalarının analizi için belirlenen parametreler tez türü, tez çalışmasının yapıldığı yıl, tezin yayınlandığı üniversite, özel gereksinim - engel türü, amaçlar, yöntem, katılımcıların yaş aralıkları, sosyal becerinin ölçümünde kullanılan ölçme aracı, sonuçlar ve öneriler olmuştur.

İncelenen çalışmalarda birden fazla öneri, sonuç, ölçme aracı, amaç bulunabilir. Bu nedenle frekans tablosunda belirtilirken birden fazla kodlanmış olacaktır. Bu durumda, incelenen parametreye ait frekans tablosunda incelenen tez çalışmasından fazla kod olmasına neden olacaktır.

2.3. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Herhangi bir veri kaybı olmaması için araştırmaya dahil edilen tezler titizlikle incelenmiştir. Ulusal Tez Merkezi'nde tarama iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Her iki araştırmacı da araştırmaya dahil edilecek tezleri ayrı ayrı belirlemiş ve karşılaştırmışlardır. Her iki araştırmacının belirlediği tezlerin aynı olduğu tespit edilmiştir. Kodlamalar yapılırken belirlenen parametrelere uygunluğa özen gösterilmiştir. Herhangi bir hata olmaması için bir çalışmaya ait kodlamalar tamamlanmadan diğerine geçilmemiştir. Ayrıca kodlama işlemi yaklaşık bir aylık zaman zarfında tamamlanmıştır. Kodlamaların güvenirliliği için araştırmaya dahil edilen iki yayın öncelikli olarak bu araştırmacının yazarları tarafından, arından da özel eğitim alanında doktora öğrencisi olan iki farklı araştırma görevlisi tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arası görüş birliği yüzdesi %92 olarak hesaplanmıştır. İki kodlayıcı arasındaki uyumsuzluklar, kod ve temalar üzerinde anlaşma sağlanana kadar tartışılmıştır. Sonuç olarak Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenirlik = görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100 formülü kullanılarak kodların uyum oranı 0,95 olarak hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenirliliğin yüksek çıkmasıyla diğer kodlamalara araştırmacılar tarafından devam edilmiştir. Kodlama süreci devam ederken temaların belirlenmesi için 2 özel eğitim uzmanının görüşlerine başvurulmuş, temalar bu şekilde belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar, temalar ve kodlar aracılığıyla bu bölümde sunulmuştur. Temalara ait tablolar yardımıyla verilerin gösterimi yapılmıştır.

Tez türü temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1: Tezin Türüne Ait Frekans Dağılımı

Tema	Kod	f
Tez Türü	Doktora	16
	Yüksek Lisans	13
Toplam		29

Tablo 1. incelendiğinde Ulusal Tez Merkezi'nde yayınlanmış olan tezlerin türü temasına yönelik olarak doktora ve yüksek lisans olarak iki tema oluşturulmuştur. Özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerine yönelik müdahale içeren 29 tezdten 16'sı doktora, 13'ü yüksek lisans tezidir.

Çalışmanın yapıldığı yıl temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2: Tez Çalışmalarının Yapıldığı Yıl

Tema	Kod	f
Çalışmanın Yapıldığı Yıl	2001	2
	2003	1
	2005	1
	2008	1
	2010	2
	2011	1
	2012	1
	2015	5
	2016	4
	2017	2
	2018	1

	2019	6
	2020	1
	2021	1
Toplam		29

Tablo 2. incelendiğinde ise çalışmaya dahil edilen 29 tez çalışmasının en çok 2019 yılında gerçekleştirildiği (6 tez) görülmektedir. Yine 2015 yılında 5 tez çalışması yapılmışken 2016 yılında ise 4 tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir. 2000-2022 yılları arasında yapılan tezlerin çalışmaya dahil edilmiş olup özellikle 2015 yılı ve sonrasında tez çalışmalarında sayı olarak artış olduğu anlaşılmaktadır.

Tezin yayınlandığı üniversitelerin dağılımı temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 3’ te verilmiştir.

Tablo 3: Tezlerin Yayınlandığı Üniversitelerin Dağılımı

Tema	Kod	f
Tezin Yayınlandığı Üniversite	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	7
	Anadolu Üniversitesi	5
	Ankara Üniversitesi	2
	Beykent Üniversitesi	1
	Gazi Üniversitesi	5
	İnönü Üniversitesi	2
	İstanbul Gedik Üniversitesi	2
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1
	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1
	Necmettin Erbakan Üniversitesi	2
	Trakya Üniversitesi	1
Toplam		29

Tablo 3 incelendiğinde tezin yayınlandığı üniversitelerin dağılımı temasında 11 farklı üniversitenin adının bulunduğu kodun olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerine yönelik müdahale programı içeren yedi tez çalışması ile en çok tez yayınlanan üniversitenin Abant İzzet Baysal Üniversitesi olduğu görülmektedir. Ayrıca beş tez çalışması yapılan Anadolu ve Gazi Üniversiteleri en çok çalışma yapılan diğer üniversiteler olmuştur.

Özel gereksinim türü temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 4’ te verilmiştir.

Tablo 4: Özel Gereksinim Türü

Tema	Kod	f
Özel Gereksinim Türü	Gelişimsel Yetersizlik	1
	Görme Yetersizliği	1
	İşitme Yetersizliği	1
	OSB	16
	Üstün Yetenekli Çocuklar	1
	Zihin Yetersizlik	9
Toplam		29

Tablo 4’e göre özel gereksinim türü temasında altı farklı kodun olduğu ve 16 tez çalışması ile en fazla çalışmanın otizm spektrum bozukluğu ile yapıldığı anlaşılmaktadır. ZY olan bireylerle yapılan dokuz çalışma bulunurken katılımcılarının diğer özel gereksinimlerin oluşturduğu birer tez çalışmasının olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılarının üstün yetenekli çocukların oluşturduğu bir tez çalışması bulunmaktadır.

Amaçlar temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 5’ da verilmiştir.

Tablo 5: Amaçlar

Tema	Kod	f
Amaçlar	Ailelerin Müdahaleye İlişkin Görüşleri	4
	Becerilerin Genellenmesi	8
	Ebeveyn Görüşleri	5
	Müdahalenin Kalıcı Olup Olmadığının Sınanması	6
	Müdahalenin Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisinin İncelenmesi	25
	Öğretmenlerin Uygulama ile İlgili Görüşleri	2
	Sosyal Kabul Düzeyinin İncelenmesi	2
Toplam		56

Tablo 5’te oluşturulan amaçlar temasında yedi farklı kod bulunmaktadır. Araştırmaya dahil edilen tez çalışmalarından 25’inin amacı uygulanan müdahalenin sosyal becerilerin gelişimine etkisinin incelenmesi olduğu görülmektedir. Altı tez çalışmasında müdahalenin kalıcı olup olmadığının sınanması amaçlanırken becerilerin genellenmesi amacı ise sekiz farklı çalışmada amaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yöntem temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 6’ da verilmiştir.

Tablo 6: Yöntem

Tema	Kod	f
Yöntem	Karma Yöntem	5
	Ön Test Son Test Kontrol Grupsuz Desen	1
	Ön Test Son Test ve Kalıcılık Testi Kontrol Gruplu Desen	4
	Tek Denekli	16
	Yarı Deneysel Ön Test Son Test	3
Toplam		29

Tablo 6 incelendiğinde yöntem teması altında beş farklı kod oluşturulduğu görülmektedir. Yapılan tez çalışmalarının 16’sının yönteminde tek denekli araştırma tercih edilirken beşinde ise karma yöntem tercih edilmiştir. Ön test-son test ve kalıcılık testi kontrol gruplu desen ve yarı deneysel ön test son test en çok kullanılan diğer iki yöntem olmuştur.

Katılımcıların yaş aralıkları temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 7’ de verilmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Yaş Aralıkları

Tema	Kod	f
Katılımcıların Yaş Aralıkları	2-6 Yaş	5
	6-11 Yaş	14
	11-18 Yaş	9
	19-40 Yaş	1
Toplam		29

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların yaş aralıkları teması dört farklı kod oluşturularak belirtilmiştir. Katılımcıların 6-11 yaş aralığında bulunduğu 14 tez çalışması bulunduğu görülürken 11-18 yaş aralığında dokuz çalışma bulunmaktadır. Beş tez çalışmasında ise 2-6 yaş aralığında katılımcıların çalışmaya dahil edildiği görülmektedir.

Sosyal becerinin ölçümünde kullanılan ölçme aracı temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 8’ de verilmiştir.

Tablo 8: Sosyal Becerinin Ölçümünde Kullanılan Ölçme Aracı

Tema	Kod	f
Sosyal Becerinin Ölçümünde Kullanılan Ölçme Aracı	Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)	1
	Denetimli Gözlem Formu	1
	Etkileşim Değerlendirme Kayıt Formu-Türkçe Versiyon	1
	İletişim Becerileri Bilgi Toplama Formu	1
	Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği	1
	Otizm Sosyal Beceriler Profili-Türkçe Formu	1
	Renkli Progresif Matrisler Testi (RPM)	1
	Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi-Ebeveyn Formu	1
	Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği	9
	Sosyal kabul Ölçeği	1
	Veri Kayıt Formu	15
	Yapılandırılmış Gözlem Formu ve Materyalleri	1
Toplam		34

Tablo 8’e göre incelenen tezlerde özel gereksinimli çocukların sosyal becerilerinin ölçülmesinde kullanılan ölçme araçları sosyal becerilerin ölçümünde kullanılan ölçme araçları teması altında gruplandırılmıştır. Oluşturulan kodlara göre veri kayıt formu 15 kere kullanılırken sosyal beceri değerlendirme ölçeğinin dokuz defa kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan diğer ölçme araçlarının birer kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuçlar temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 9’ da verilmiştir.

Tablo 9: Sonuçlar

Tema	Kod	f
Sonuçlar	Uygulanan Müdahale Sosyal Becerilerde Artış Sağlamıştır	27
	Karşılaştırılan İki Müdahalenin Etkililiği Neredeyse Eşit	2
Toplam		29

Tablo 9 incelendiğinde sonuçlar temasına yönelik iki farklı kodun oluştuğu görülmektedir. İncelenen tez çalışmalarının 27’sinde uygulanan müdahalenin sosyal becerilerde artış sağladığı anlaşılmıştır. İki tez çalışmasında ise karşılaştırılan iki müdahalenin etkililiğinin neredeyse eşit olduğu görülmektedir.

Öneriler temasına yönelik oluşturulan kodların frekans dağılımı Tablo 10’ da verilmiştir.

Tablo 10: Öneriler

Tema	Kod	f
Öneriler	Katılımcıların Sayıları Arttırılabilir	4
	Müdahalenin Süresinin Daha Uzun Devam Ettirilmesi	3
	Ailelere Eğitim Verilmesi	14
	Farklı Ölçme Araçlarının Kullanılması	10
	Çalışmada Kullanılan Uygulamanın Kullanılabileceği	7
	Çalışma Sayısının Arttırılması	4
	MEB’in Çalışmada Kullanılan Yöntemi Kullanması	9
	Farklı Sosyal Beceriler ile Çalışmaların Yapılması	20
	Farklı Özel Gereksinim Grupları ile Çalışılması	18

Farklı Öğretim Yöntemi ile Uygulanan Yöntemin Karşılaştırılması	15
Farklı Ortamlarda Çalışılması	14
Problem Davranışların Azaltılmasında Etkililiğinin Değerlendirilmesi	3
Öğretmenlere Eğitim Verilmesi	14
Farklı Yaş Gruplarında Müdahalenin Uygulanması	8
Aile Üyeleri Dışında Çocuğun Bakımından Sorumlu Diğer Bireylere Eğitim Verilmesi	3
Farklı Materyallerin Kullanılması	3
Lisans Derslerine Uygulama Derslerinin Eklenilmesi	2
IOS ve Android Uygulamalarının Geliştirilmesi	1
Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Farklı Branşlarda Lisans Bölümlerinin Açılması	2
Farklı Uygulamacılar ile Müdahalenin Tekrarlanması	1
Çalışmada Uygulanan Müdahalenin Davranış ve Kavram Öğretiminde Kullanılması	2
Toplam	157

Tablo 11'e göre öneriler temasına yönelik 21 kodun oluştuğu görülmektedir. Farklı sosyal beceriler ile çalışmaların yapılması kodu en fazla vurgulanan (20 defa) kod olurken bir diğer en çok vurgulanan (18 defa) kod ise farklı özel gereksinim grupları ile çalışılması olmuştur. İncelenen çalışmalarda farklı öğretim yöntemi ile uygulanan yöntemin karşılaştırılması 15 kez, öğretmenlere eğitim verilmesi ise 14 kez vurgulanmıştır. Farklı yaş gruplarında müdahalenin uygulanması ve MEB'in çalışmada kullanılan yöntemi kullanması ise diğer en çok vurgulanan kodlar olmuştur.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada, özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerinin öğretimine yönelik tez çalışmaları incelenmiştir. Elde edilen bulgular, alanyazın bağlamında tartışılarak araştırma sonuçlarına ilişkin öneriler sunulmuştur. Özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretimi ile yapılan tez türünün en fazla doktora tezi çalışmaları olduğu görülmektedir. Ancak bazı araştırmalarda bu durumun tersine rastlanmaktadır. Yapılan tez incelemelerinde ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi çalışmalarının yürütüldüğü görülmektedir (Coşkun vd. 2014; Çağlayan, 2018).

Tezlerin yapıldığı tarihler incelendiğinde en fazla 2019 yılında tez çalışması yayınlandığı görülmektedir. Bu durum sosyal beceri öğretimi ile ilgili çalışmalara daha fazla yer verilerek farkındalığın artması ile açıklanabilir. 2020-2021 yıllarında sadece birer tez çalışmasının olması, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınının özellikle müdahale içeren akademik çalışmaları üzerindeki olumsuz etkilerinden kaynaklanıyor olabilir. Son yıllarda daha fazla özel gereksinimli bireylere sosyal beceri öğretimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yayımlandığı üniversiteler incelendiğinde en fazla tezin Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde, en az tezin ise Beykent Üniversitesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi'nde yapıldığı görülmektedir. Üniversiteler arası akademik profil ve araştırmacı ilgilerinden kaynaklanıyor olabilir.

Tezlerde çalışılan yetersizlik türleri incelendiğinde en fazla otizm, en az gelişimsel yetersizlik, görmeyen otizmi, işitme yetersizliği ve üstün yetenekli çocuklar ile çalışma yapıldığı görülmektedir. OSB'nin tekrarlayan davranışlar ve kısıtlı ilgi alanlarının yanı sıra sosyal iletişim ve etkileşimi etkileyen gelişimsel bir bozukluk (APA, 2013) olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. İncelenen tezlerde en fazla çalışma yapılan yetersizlik türlerinden bir diğeri ZY olan bireylerdir. ZY olan bireylerin en önemli eksiklikleri sosyal becerilerinin sınırlı olmasıdır (Matson vd., 2009). Ayrıca çoğunlukla sosyal bağlamlara uygun olarak davranmada da güçlükler yaşayabilmektedirler (Katz ve Lazcano-Ponce, 2008). Bizim çalışmamızda incelenen tezlerde öne çıkan özel gereksinim türlerinden biri olması ile alanyazındaki bulgular benzerlik göstermektedir.

Araştırmaların amaçlarından müdahalenin sosyal becerinin etkisinin incelenmesinin yanı sıra becerinin genellenmesi ve kalıcılıklarının incelenmesi öne çıkmaktadır. Müdahale etkisinin yanı sıra genelleme ve kalıcılıklarının incelenmesi amaçlarının sayıca fazla olması kullanılan araştırma yöntemlerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Araştırma yöntemi olarak en çok tercih edilen tek denekli yöntemin içerdiği kalıcılık ve genelleme aşamalarından kaynaklanıyor olabilir. Araştırmalarda en çok kullanılan yöntem olan tek denekli yöntem olması, araştırmacılara sağladığı kolaylıklardan kaynaklıyor olabilir. Müdahalelerin etkililiklerinin sınanmasındaki etkililiği (Odom vd., 2005), farklı katılımcılar ve

farklı şartlarda tekrarlı ölçümlerle yinelenmeye imkan tanınması (Horner vd., 2005) özel gereksinimli bireylere yönelik çalışmalarda tek denekli yöntemin kullanılmasının sebebi olabilir.

Özel gereksinimli bireylerin sosyal becerileri erken yaşlardan itibaren desteklenmelidir (Meadan ve Monda-Amaya, 2008; Guralnick, 2010). Erken müdahaleler, özel gereksinimli çocukların temel sosyal etkileşim becerilerinin oluşturulmasında, topluma entegrasyonlarının kolaylaştırılmasında ve kapsayıcılığın teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Sass ve Savitskaya, 2020). İncelenen tez çalışmalarında katılımcıların yaş aralıklarının en çok 6-11 yaş aralığında olması, 2-5 yaş aralığında yapılan çalışmaların sadece beş olması bulgusu sosyal becerilerinin desteklenmesi açısından bir dezavantaj olduğu düşünülebilir.

Sosyal becerilerin ölçümünde en fazla veri kayıt formunun kullanılmış olması araştırmacıların diğer ölçme araçlarının kullanışı ile ilgili tecrübe edinmesindeki güçlüklerden kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca veri kayıt formlarını araştırmacılar planladıkları müdahalelere göre bireyselleştirebilmeleri kullanışlılık açısından kolaylıklar sağlıyor olabilir. Araştırmaların sonuçları incelendiğinde uygulanan müdahalelerin sosyal becerilerde artış sağladığı görülmektedir. İncelenen araştırmalardaki yaş grupları ve özel gereksinim türleri dikkate alındığında neredeyse tüm yaş gruplarında ve özel gereksinim türlerinde sosyal becerilerin bir müdahale ile desteklenmesi bireylerin gelişim kaydetmesini sağlayacağını düşündürmektedir.

Öneriler temasına yönelik ulaşılan sonuçlarda en fazla “farklı sosyal beceriler ile çalışmaların yapılması”, en az “IOS ve Android uygulamalarının geliştirilmesi” ve “farklı uygulamacılar ile müdahalenin tekrarlanması” görülmektedir. Farklı sosyal beceriler ile çalışmaların yapılmasıyla becerilerin genellenmesinin desteklenmesi bu öneriye sebep olmuş olabilir. Ayrıca IOS ve Android uygulamalarının kullanımının çok yaygın olmadığını ya da sosyal beceri öğretiminde bu uygulamalardan çok fazla yararlanılmadığından kaynaklanıyor olabilir.

Sonuç olarak, özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerine yönelik müdahale içeren 29 tezden 16’sı doktora, 13’ü yüksek lisans tezidir. Tez çalışmasının en çok 2019 yılında gerçekleştirildiği (6 tez), 2015 yılında 5 tez çalışması yapıldığı, 2016 yılında ise 4 tez çalışmasının yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. 11 farklı üniversite tarafından yürütülen çalışmalarda en fazla Abant İzzet Baysal Üniversitesinin olduğu görülmektedir. Tez çalışmalarının en fazla (16) OSB’li bireyler ile yürütüldüğü ve uygulanan müdahalenin etkililiğinin incelenmesinin amaçlandığı (26) belirlenmiştir. Tek denekli araştırma yönteminin sıklıkla kullanıldığı (16) ve en fazla katılımcı yaş aralığı 6-11 yaş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda ölçme aracı olarak en fazla veri kayıt formu kullanıldığı (15), araştırmaların sonuçlarında en çok uygulanan müdahalelerin etkili olduğu (27) sonucuna ulaşılmıştır. Farklı sosyal beceriler ile farklı araştırmaların yürütülmesi ve yine farklı özel gereksinim grupları ile çalışmaların yapılması en çok yapılan öneriler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.1. Öneriler

1. Erken çocukluk dönemindeki çalışmaların azlığı gözönünde bulundurularak bu dönemdeki özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerinin desteklenmesi amacıyla çalışmalar yürütülebilir.

2. Sosyal becerilerin desteklenmesinin sadece okul ile sınırlı kaldığı belirlenmiş, bu nedenle aileleri de kapsayan müdahale içeren çalışmalar yapılması alanyazına katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

3. İncelenen tezlerde müdahale edilen sosyal becerilerin neler olduğu ile ilgili çalışma yapılabilir.

3.2. Sınırlılıklar

Bu çalışmada özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri öğretimi konusunda yapılan tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. İncelenen tezlerin bir müdahale programı içermesi, özel gereksinimli bireylerle yapılmış olması ile yeterli tez çalışması inceleme fırsatı bulunmuş ve güvenilir sonuçlara ulaşmak hedeflenmiştir. Sadece sosyal becerilerin gelişimine yönelik müdahale içeren tez çalışmalarının çalışmaya dahil edilmesi çalışmanın sınırlılığı olabilir.

Özel gereksimli çocukların sosyal becerilerine yönelik ülkemizdeki alanyazının güncel olarak ortaya koyulması amacıyla 2000-2022 yılları arasında yayınlanmış tezler incelenmiştir. Belirlenen yıllar dışında yayınlanmış tezler bu çalışmanın bir başka sınırlılığdır.

KAYNAKLAR

- Acar, Ç. (2015). *Otizimli çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde anneler tarafından hazırlanarak sunulan sosyal öykü ve video modellerle öğretim uygulamalarının karşılaştırılması* [Doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Adams, G., & Carnine, D. (2003). Direct instruction. In H. Swanson, H. E. Lee, & K. Harris (Eds.), *Handbook of learning disabilities* (pp. 403–416). Guilford Press.
- Akcayır, I. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretimi üzerinde multimedya tabanlı sosyal öykü yönteminin etkililiği* [Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Akgün Giray, D. (2015). *Öğretmen adaylarınca hazırlanan ve sunulan sosyal öykülerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal becerileri edinmelerindeki etkisi* [Yüksek Lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Alptekin, S., & Özyürek, M. (2010). *Akranların sosyal becerilere model olduğu doğrudan öğretimin zihinsel engelli öğrencinin sosyal becerileri kazanması, sürdürmesi, genellemesi ve sosyal kabulüne etkisi* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Apple, A. L., Billingsley, F., Schwartz, I. S., & Carr, E. G. (2005, January). Effects of Video Modeling Alone and With Self-Management on Compliment-Giving Behaviors of Children with High-Functioning ASD. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 7(1), 33–46. <https://doi.org/10.1177/10983007050070010401>
- Arslanoğlu, A. (2008). *The relationship between the social skills and perceived quality of life of boys with attention-deficit/hyperactivity disorder-predominantly hyperactive-impulsive subtype (adhd-h)* [Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Aslan, R. (2021). *Annelere yönelik hazırlanan duyuşal gelişim destek programının otizmli çocuklarının duyuşal ve sosyal gelişimlerine olan etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Au, W. (2007, June). High-Stakes Testing and Curricular Control: A Qualitative Metasynthesis. *Educational Researcher*, 36(5), 258–267. <https://doi.org/10.3102/0013189x07306523>
- Avcıoğlu, H. (2001). *İşitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yaklaşımı ile sunulan öğretim programının etkililiğinin incelenmesi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Balçık, B. (2010). *Otizimli bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykülerin etkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Bayam, A. (2017). *2-6 yaş arasındaki otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara uygulanan oyun seansının sosyal beceri ve dil gelişiminde yol açtığı değişimin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.

- Bellini, S., & Akullian, J. (2007, April). A Meta-Analysis of Video Modeling and Video Self-Modeling Interventions for Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorders. *Exceptional Children*, 73(3), 264–287. <https://doi.org/10.1177/001440290707300301>
- Boudreau, J., & Harvey, M. T. (2013). Increasing recreational initiations for children who have ASD using video self modeling. *Education and Treatment of Children*, 36(1), 49-60.
- Büyükaslan, A. (2015). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan ilköğretim çocuklarında duygusal zekâ ile sosyal beceri bileşenlerinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. Tıp Fakültesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Cannella-Malone, H., Sigafoos, J., O'Reilly, M., de la Cruz, B., Edrisinha, C., & Lancioni, G. E. (2006). Comparing video prompting to video modeling for teaching daily living skills to six adults with developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 344-356.
- Cartledge, G. (2005). Learning Disabilities and Social Skills: Reflections. *Learning Disability Quarterly*, 28(2), 179–181. <https://doi.org/10.2307/1593623>
- Charlop-Christy, M. H., & Daneshvar, S. (2003). Using Video Modeling to Teach Perspective Taking to Children with Autism. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 5(1), 12–21. <https://doi.org/10.1177/10983007030050010101>
- Coşkun, İ., Dündar, Ş., & Parlak, C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 375-396.
- Çadır, D. (2008). *Zihinsel engelli öğrenciler için müzik terapi yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Çağlayan, N. (2018). The Examination of The Postgraduate Thesis Written on The Art Education in Mentally Retarded in Turkey. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2), 403–418. <https://doi.org/10.18039/ajesi.454586>
- Çakıroğlu, O. (2012). Single subject research: applications to special education. *British Journal of Special Education*, 39(1), 21-29. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-8578.2012.00530.x>
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). Parameters of Content Analysis. *Ted Eğitim Bilim*, 39(174). <https://doi.org/10.15390/eb.2014.3412>
- Çalık, M., Ayas, A., & Ebenezer, J. V. (2005, March). A Review of Solution Chemistry Studies: Insights into Students? Conceptions. *Journal of Science Education and Technology*, 14(1), 29–50. <https://doi.org/10.1007/s10956-005-2732-3>
- Çattık, M., (2019). *Ebeveyn koçluğu aracılığıyla sunulan talep etme model olmayla öğretimin otizmli çocukların sosyal becerilerine etkisi* [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Çetrez Arıcan, G. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve karikatür sohbetleriyle öğretim uygulamalarının karşılaştırılması* [Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.

- Çifci, İ. (2001). *Zihinsel engelli bireyler için hazırlanan bilişsel süreç yaklaşımına dayalı sosyal beceri programının etkililiğinin incelenmesi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Dağseven-Emecen, D. (2008). *Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere sosyal becerilerin kazandırılmasında doğrudan öğretim ve bilişsel süreç yaklaşımları ile yapılan öğretimin etkililiklerinin ve verimliliklerinin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2002). Enhancing Independent Task Performance for Individuals with Mental Retardation Through Use of a Handheld Self-Directed Visual and Audio Prompting System. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 37(2), 209–218. <http://www.jstor.org/stable/23879836>
- DiSalvo, C. A., & Oswald, D. P. (2002). Peer-Mediated Interventions to Increase the Social Interaction of Children With Autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 17(4), 198–207. <https://doi.org/10.1177/10883576020170040201>
- Eldeniz Çetin, M. (2005). *Zihin engelli öğrenciler için drama yöntemine göre hazırlanan sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Elliott, S. N., & Gresham, F. M. (2007). *Social skills improvement system: Classwide intervention program*. Bloomington, MN: Pearson Assessments.
- Elliott, S. N., & Gresham, F. M. (2008). *Social skills improvement system: Intervention guide*. NCS Pearson.
- Fedzechkina, M., Jaeger, T. F., & Newport, E. L. (2012). Language learners restructure their input to facilitate efficient communication. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(44), 17897–17902. <https://doi.org/10.1073/pnas.1215776109>
- Feldman, R. S. (2014). *Development Across the Life Span*. Pearson College Division.
- Geboloğlu, B. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere sosyal beceri kazandırmada sosyal öykü ve müzikli sosyal öykü uygulamalarının etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması* [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Golan, O., Baron-Cohen, S., & Golan, Y. (2008). The 'reading the mind in films' task [child version]: Complex emotion and mental state recognition in children with and without autism spectrum conditions. *Journal of autism and developmental disorders*, 38, 1534-1541.
- Grenier, M., Dyson, B., & Yeaton, P. (2005, August). Cooperative Learning that Includes Students with Disabilities. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 76(6), 29–35. <https://doi.org/10.1080/07303084.2005.10608264>
- Gresham, F. M. (1997). Social competence and students with behavior disorders: Where we've been, where we are, and where we should go. *Education and Treatment of children*, 233-249.
- Gresham, F. M., Van, M. B., & Cook, C. R. (2006). Social skills training for teaching replacement behaviors: Remediating acquisition deficits in at-risk students. *Behavioral Disorders*, 31(4), 363-377.

- Guralnick, M. J. (2010, April). Early Intervention Approaches to Enhance the Peer-Related Social Competence of Young Children With Developmental Delays. *Infants & Young Children*, 23(2), 73–83. <https://doi.org/10.1097/iy.0b013e3181d22e14>
- Gül, S. O. (2015). *Ailelerce Sunulan Sosyal Öykülerin Otistik Spektrum Bozukluğu Olan Ergenlerin Sosyal Becerilerine Etkileri* [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Gültekin, O., & Başyigit, F. E. (2018). Türkiye de 2013-2017 yılları arasında otizm ve fiziksel aktive alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 116-129.
- Hine, J. F., & Wolery, M. (2006, April). Using Point-of-View Video Modeling to Teach Play to Preschoolers With Autism. *Topics in Early Childhood Special Education*, 26(2), 83–93. <https://doi.org/10.1177/02711214060260020301>
- Horner, R. H., Carr, E. G., Halle, J., Mcgee, G., Odom, S., & Wolery, M. (2005). The use of single- subject research to identify evidence-based practice in special education. *Exceptional Children*, 71(2), 165-179. <https://doi.org/10.1177/001440290507100203>
- Huang, W., & Cuvo, A. J. (1997). Social Skills Training for Adults with Mental Retardation in Job-Related Settings. *Behavior Modification*, 21(1), 3–44. <https://doi.org/10.1177/01454455970211001>
- İçyüz, B. S. (2019). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Sosyal Becerilerinin Gelişiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Etkililiğinin İncelenmesi* [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Kahveci, G. (2015). *Birleştirilmiş davranışsal konsültasyon programının görmeyen otizmlili çocuğun uygun olmayan davranışlarına ve iletişim/sosyal becerilerine etkisi* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Kansu, N. ve Beceren, E. (2004). Erken çocukluk döneminde sosyal beceriler. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 40, 10-11.
- Kapıkıran, N., İvrendi, A. Ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 20-21.
- Karateke, B. (2016). *Üstün yetenek potansiyeli olan çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitim programının sosyal beceri gelişimine etkisinin incelenmesi* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Kasari, C., Freeman, S., & Paparella, T. (2006). Joint attention and symbolic play in young children with autism: A randomized controlled intervention study. *Journal of child psychology and psychiatry*, 47(6), 611-620.
- Katz, G., & Lazcano-Ponce, E. (2008). Intellectual disability: definition, etiological factors, classification, diagnosis, treatment and prognosis. *Salud Pública De México*, 50. <https://doi.org/10.1590/s0036-36342008000800005>
- Kaya, D. (2011). Yetişkin zihin engelli bireylerin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı drama yönteminin etkililiğinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Konold, T. R., Jamison, K. R., Stanton-Chapman, T. L., & Rimm-Kaufman, S. E. (2010, January 29). Relationships Among Informant Based Measures of Social Skills and Student Achievement: A

- Longitudinal Examination of Differential Effects by Sex. *Applied Developmental Science*, 14(1), 18–34. <https://doi.org/10.1080/10888690903510307>
- Konrot, A. (2005). İletişim, dil ve konuşma bozuklukları. *Dil ve kavram gelişimi*, 190-211.
- Kurşun, Z. (2023). Özel Gereksinimli Bireylerde Sosyal Beceri Öğretimine İlişkin Ülkemizde Yapılan Tezlerin İncelenmesi. *Journal of Sustainable Education Studies*, 4(1), 27-40.
- LeBlanc, L. A., Coates, A. M., Daneshvar, S., Charlop-Christy, M. H., Morris, C., & Lancaster, B. M. (2003). Using video modeling and reinforcement to teach perspective-taking skills to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 36(2), 253–257. <https://doi.org/10.1901/jaba.2003.36-253>
- Little, S. G., Swangler, J., & Akin-Little, A. (2017). Defining social skills. *Handbook of social behavior and skills in children*, 9-17.
- Martínez, R. S. (2006). Social support in inclusive middle schools: Perceptions of youth with learning disabilities. *Psychology in the Schools*, 43(2), 197–209. <https://doi.org/10.1002/pits.20142>
- Matson, J. L., Dempsey, T., & LoVullo, S. V. (2009, January). Characteristics of social skills for adults with intellectual disability, autism and PDD-NOS. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 3(1), 207–213. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2008.05.006>
- Mayville, E. A., & Mulick, J. A. (2010). *Behavioral Foundations of Effective Autism Treatment*.
- Meadan, H., & Monda-Amaya, L. (2008, January). Collaboration to Promote Social Competence for Students With Mild Disabilities in the General Classroom. *Intervention in School and Clinic*, 43(3), 158–167. <https://doi.org/10.1177/1053451207311617>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Neely, L., Rispoli, M., Gerow, S., & Hong, E. R. (2016, April 13). Preparing Interventionists via Telepractice in Incidental Teaching for Children with Autism. *Journal of Behavioral Education*, 25(4), 393–416. <https://doi.org/10.1007/s10864-016-9250-7>
- Neihart, M. (1999). The impact of giftedness on psychological well-being: What does the empirical literature say? *Roeper Review*, 22(1), 10–17. <https://doi.org/10.1080/02783199909553991>
- Nikopoulos, C. K., & Keenan, M. (2004). Effects of video modeling on social initiations by children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 37(1), 93–96. <https://doi.org/10.1901/jaba.2004.37-93>
- Nixon E. The Social Competence of Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Review of the Literature. *Child Psychology and Psychiatry Review*. 2001;6(4):172-180. doi:10.1017/S1360641701002738
- O'Reilly, M. F., Lancioni, G., Gardiner, M., Tiernan, R., & Lacy, C. (2002, March). Using a Problem-Solving Approach to Teach Classroom Skills to a Student with Moderate Intellectual Disabilities within Regular Classroom Settings. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(1), 95–104. <https://doi.org/10.1080/10349120120115352>
- Odom, S. L., Brantlinger, E., Gersten, R., Horner, R. H., Thompson, B., & Harris, K. R. (2005). Research in special education: Scientific methods and evidence-based practices. *Exceptional Children*, 71(2), 137-148. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/001440290507100201>

- Okutan, İ. (2019) *Kaynaştırma eğitimine devam eden otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere sosyal beceri öğretiminde fırsat öğretiminin etkililiği* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Özyürek, M. (2009). Bilişsel ve devimsel davranışları öğretmeyi kazanma. *Ankara: Daktylos Yayınevi*.
- Parker, D., & Kamps, D. (2010, August 4). Effects of Task Analysis and Self-Monitoring for Children With Autism in Multiple Social Settings. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 26(3), 131–142. <https://doi.org/10.1177/1088357610376945>
- Patton, M. Q. (2002). Two Decades of Developments in Qualitative Inquiry. *Qualitative Social Work*, 1(3), 261–283. <https://doi.org/10.1177/1473325002001003636>
- Pektaş, S. (2019). *Müzikal etkinliklere dönüştürülmüş sosyal öykü uygulamalarının gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde etkililiği* [Doktora tezi, Ünönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Peterson, L. D., Young, K. R., Salzberg, C. L., West, R. P., & Hill, M. (2006). Using Self-Management Procedures to Improve Classroom Social Skills in Multiple General Education Settings. *Education and Treatment of Children*, 29(1), 1–21. <http://www.jstor.org/stable/42899868>
- Røddesnes, S., Faber, H. C., & Jensen, M. R. (2019, June 25). *NVivo courses in the library: Working to create the library services of tomorrow | Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education*. NVivo Courses in the Library: Working to Create the Library Services of Tomorrow | Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education. <https://doi.org/10.15845/noril.v11i1.2762>
- Bozkurt, S. S. (2016). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde teknoloji destekli etkileşimli ortam tasarımı ve etkililiği* [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Sansi, A., (2019). *Bütünleşik Fiziksel Aktivite Programının Otizm Spektrum Bozukluğu Olan ve Olmayan Öğrencilerin Fiziksel Uygunluk Düzeyleri Üzerindeki Etkileri*. [Doktora tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Sass, A., & Savitskaya, M. (2020). Programmes for the Formation of Elementary Social Interaction Skills in Young Children with Special Needs. *Social'naâ Politika I Social'noe Partnërstvo*, 7, 82–88. <https://doi.org/10.33920/pol-01-2007-11>
- Sazak, E. (2003). *Zihin engelli birey için hazırlanan akran aracılı sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Sazak, E. & Çiftci-Tekinarslan, İ. (2003). Zihin engelli birey için hazırlanan akran aracılı sosyal beceri öğretim programının etkililiğini incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(2), 13–30. https://doi.org/10.1501/ozlegt_0000000204
- Shiple-Benamou, R., Lutzker, J. R., & Taubman, M. (2002, July). Teaching Daily Living Skills to Children with Autism Through Instructional Video Modeling. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 4(3), 166–177. <https://doi.org/10.1177/10983007020040030501>

- Stupacher, J., Mikkelsen, J. V., & Vuust, P. (2021). Higher empathy is associated with stronger social bonding when moving together with music. *Psychology of Music*, 50(5), 1511-1526. <https://doi.org/10.1177/03057356211050681>
- Sucuoğlu, B. Ve Özokçu, O. (2005). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6 (1), 41-57.
- Süngü, B. (2020). *Eğitilebilir zihinsel kısıtlılığı olan çocukların sosyal beceri gelişimlerine uyarlanmış eğitsel oyun uygulamalarının etkisi* [Doktora tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Terzioğlu, I. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciye tablet bilgisayar ile sunulan video modelle öğretimin sosyal becerilerin kazandırılmasındaki etkililiği* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Uzunçayır, D. (2016). *Özel gereksinimli bireylerde su içi aktivitelerin sosyal beceri ve yaşam kalitesine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Walker, J. D., & Barry, C. (2018). Assessing and Supporting Social-Skill Needs for Students With High-Incidence Disabilities. *TEACHING Exceptional Children*, 51(1), 18–30. <https://doi.org/10.1177/0040059918790219>
- Walton, K. M., & Ingersoll, B. R. (2012). Improving Social Skills in Adolescents and Adults with Autism and Severe to Profound Intellectual Disability: A Review of the Literature. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(3), 594–615. <https://doi.org/10.1007/s10803-012-1601-1>
- Watkins, L., Kuhn, M., O'Reilly, M. F., Lang, R., Sigafos, J., & Lancioni, G. E. (2016). Social Skills. *Evidence-Based Practices in Behavioral Health*, 493–509. https://doi.org/10.1007/978-3-319-26583-4_18
- Watkins, L., O'Reilly, M., Kuhn, M., Gevarter, C., Lancioni, G. E., Sigafos, J., & Lang, R. (2014). A Review of Peer-Mediated Social Interaction Interventions for Students with Autism in Inclusive Settings. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(4), 1070–1083. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2264-x>
- Weiss, M. J., & Harris, S. L. (2001, October). Teaching Social Skills to People with Autism. *Behavior Modification*, 25(5), 785–802. <https://doi.org/10.1177/0145445501255007>
- Yaman, T. (2015). *Beden eğitimi ve oyunun hafif düzey zihinsel engelli bireylerin sosyal beceri kazanımları üzerine etkisinin araştırılması* [Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>'den alınmıştır.
- Yücesoy Özkan Ş, Sönmez Kartal M, (2011). Yetersizliği olan bireylerle yapılmış ve kendini yönetme stratejilerinin kullanıldığı tek denekli araştırmaların incelenmesi: Bir meta-analiz çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 795 - 821.